

- Grundtvig-Studier 2013*, red. af Anders Holm og Flemming Lundgreen-Nielsen, 2013, 236 s. (Heri: Peter Balslev-Clausen, “Grundtvig-Selskabet af 8. september 1947. Årsberetning 2012”, 226-27; “English Summaries / Danske Resuméer”, 228-34.)
- Grundtvig-Studier 2014*, red. af Anders Holm, Mark Bradshaw Busbee og Sune Auken, 2014, 218 s. (Heri: Anders Holm, “Meddelelser fra Grundtvig-Selskabet”, 205-07; “English Summaries / Danske Resuméer”, 209-14.)
- Jensen, Søren, “Jakob Balling in memoriam”, *Grundtvig-Studier 2012*, 7-13.
- Jensen, Jørgen I., “Det store firkløver i Danmarks guldalder”, *Danes*, 94:4, 2013, 8-9.
- Korsgaard, Ove, *N.F.S. Grundtvig*, 2012. (Anm.: Uffe Østergaard, *Folkevirke*, 68:1, 2013, 11-14.)
- Larsen, Birgitte Stoklund, “Grundtvig went to Harvard”, *Dansk Kirketidende*, 165:1, 2013, 14-15. (Om G-konference december 2012.)
- Larsen, Birgitte Stoklund, “I Kina læser de ikke Grundtvig – endnu ...”, *Dansk Kirketidende*, 165:4, 2013, 6-8. (Samtale med Wen Ge.)
- Lilhav, Preben, *Kierkegaard mellem Mynster og Grundtvig. Et essay om “Kristendomsvrøvl” – med dokumentation*, 2013, 387 s. (Jf. indeks s. 370f.)
- Møller, Anders Monrad, *Grundtvigs Mands Minde, samt egne erindringer og tidsbilleder*, 2013, 317 s. (“Omkring Grundtvigs Mands Minde”, 9-87 [foredrag 1, 2, 6, 8, 34, 44 og 51]; “Vejen til Sorø? Forspil til Grundtvigs Højskole på Marielyst”, 89-102.)
- Pedersen, Kim Arne, “Jørgen Elbek in memoriam”, *Grundtvig-Studier 2014*, 7-9.
- Reeh, Tine, *Kristendom, historie, demokrati. Hal Koch 1932-1945*, 2012. (Anm.: Kim Arne Pedersen, *Grundtvig-Studier 2013*, 208-19.)
- Skibsted, Eva (red.), *Et rum med udsigt. En fejring af kvindelige kunstnere i Danmark gennem 200 år*, 2013, 94 s. (Heri: Jutta Bojsen-Møller, “Denne vidunderlige frue ... Marie Toft fra Rønnebæksholm”, 9-15.)

Anmeldelser

Ved lejlighed: Grundtvig og genrerne

Nils Holger Petersen

Sune Auken og Christel Sunesen (red.): *Ved lejlighed: Grundtvig og genrerne*, Hellerup, Forlaget Spring 2014, 336 sider, 348 kr.

Ved lejlighed: Grundtvig og genrerne er en overordentlig interessant udgivelse, som betragter Grundtvigs forfatterskab ud fra et genreperspektiv. Bogen forsøger igennem en række artikler, der hver fokuserer på Grundtvigs værker inden for eller i forhold til én bestemt genre, at kaste nyt lys over en række sider af forfatterskabet. Lad mig straks sige, at det lykkes vældig godt. For mig har der været rigtig meget interessant og overraskende ny viden at hente i denne bog.

Jeg skylder nok indledningsvist at slå fast, at jeg hverken er litterat eller Grundtvig-specialist. Undervejs har jeg læst meget, som jeg har kunnet lade mig belære af, glæde mig over og tænke videre over, men jeg må erkende, at der er meget stof i bogen, jeg ikke havde meget kendskab til på forhånd. Det gælder i særlig høj grad artiklerne "Rimbrevet" af Christel Sunesen (s. 124-155), "Kongediget" af Michael Schmidt-Madsen (s. 156-187) og "Indledningsdigtet" af Maja Refberg (s. 188-222), som jeg først og fremmest har ladet mig orientere af. For at tage et konkret eksempel var det spændende for mig at følge, hvordan Grundtvig inden for den undergenre, Christel Sunesen omtaler som "det kristne rimbrev", kunne anvende rimbrevet også til en "inderlig og kompleks stil", hvori han be-

handlede “eksistentielle og religiøse spørgsmål” (s. 146), som det særligt beskrives i diskussionen af “Til Sibbern” fra 1811. Sådan er der mange informationer og ny lærdom at hente i gode og velskrevne bidrag, som jeg hovedsageligt har kunnet lade mig belære af.

Det er en gennemgående tanke i bogen – der ikke består af usammenhængende studier af forskellige genrer i Grundtvigs forfatterskab, men tværtimod har en overordnet tese om Grundtvigs genrebevidsthed og -brug – at Grundtvig anvender genkendelige genrer bevidst og lige så bevidst transformerer dem og gør dem til sit eget. Denne tanke går igennem bogen som en rød tråd og gør, at den i høj grad opleves som en sammenhængende fremstilling, om end delt op i forskellige områder.

Sune Auken indleder bogen med en kort, meget instruktiv, indføring i genrebegrebet og genreteorier, som Auken primært benævner “den litterære genre teori” (s. 12-24). For den ikke litteraturvidenskabeligt skolede er der her god hjælp til at få hold på, hvad der menes med genrer, og ikke mindst til at relativere dette vanskelige begreb, som anvendes inden for en lang række faglige sammenhænge, også i dagligsproget. Det er et begreb, man kan møde i overraskende sammenhænge; Auken nævner, hvordan han har mødt det i forbindelse med f.eks. forskellige typer af te. Det er også et elastisk begreb og et begreb, som må forstås dialektisk; ingen genre kan forstås uden i sammenhæng med sin historie, herunder de bevidste og ubevidste forandringer, genren undergår undervejs i forskellige forfatters (og andres) brug. Musikhistorien, som jeg selv er bedre hjemme i end litteraturhistorien, giver også gode eksempler til belysning af tilsvarende forhold; en symfoni var i 1800-tallet (og for mange den dag i dag) som regel et 4-satset værk, hvor førstesatsen skulle være i den såkaldte sonateform, og hvor værkets satser forventedes at have en særlig rækkefølge med hensyn til tempo og visse andre formelle forhold. Men det var dog aldrig mere fastlagt, end at komponister netop kunne lege med forventningerne, og i det hele taget var disse forventninger noget, der gradvist var blevet bygget op til igennem det 18. århundrede, for så i det 19. århundrede til dels at blive sprængt og i det 20. århundrede at blive forkastet eller dekonstrueret. Det handler m.a.o. om en slags sociale kontrakter, der kun har begrænset gyldighed, mellem brugerne af genren (her et koncertpublikum) og autorerne (her komponisterne); og hvor genren aldrig er mere fastlagt, end at det netop giver mening at have en dialektik mellem genrebevidstheden og

det at læne sig op ad dens forventninger, og så det aldrig helt at undergive sig dem.

I den egentlige introduktion til bogens emne, "Grundtvig og generne. En introduktion" (s. 25-65), giver Auken en overordnet indføring i Grundtvigs forhold til genrer. Desuden gennemgår han kort fire betydningsfulde grupper af Grundtvigtekster med henblik på at give korte karakteristikker af de indgående genrer: prædikenen, salmerne, Grundtvigs fagvidenskabelige værker, herunder hans historiske og filologiske arbejder, og endelig, hvad der karakteriseres som "langdigte". Interessant er Aukens påstand om Grundtvig i forhold til genreori: "Grundtvig har ikke én genreori, men han har genreoretiske overvejelser en række steder i sit forfatterskab, og der er så tilpas megen stabilitet i disse overvejelser, at de – i det mindste forsøgsvis – kan forbindes med hinanden" (s. 28). Med udgangspunkt i et citat fra en tekst i *Danne-Virke*, "Om Digterne Baggesen og Oehlenschläger" fra 1819, skrevet i forbindelse med tylvtefejden, peger Auken på, hvordan Grundtvig har en "dobbelt afgrænsning af formbegrebet", idet Grundtvig opfatter den "*historisk fuldendte Kunst*" som den kunst, hvor form og syn går i et, men omvendt ikke er optaget af at finde en gyldig form i sig selv. Formen er til for indholdet, og indholdet må finde sin form, synes formlen at være (s. 30-31).

Katrine Frøkjær Baunvig skriver spændende om det folkelige foredrags fødsel (s. 66-94), både i en historisk skitse om Grundtvigs foredrag på Borchs kollegium i 1838 og i henseende til at diskutere, hvad det folkelige foredrag var i forhold til tidens undervisning, Grundtvigs tanker om folkeoplysning, prædikenen og den personlige tale. Desværre skæmmes artiklen af en del småsujuk, herunder trykfejl. Artiklen er ellers i høj grad læseværdig!

Johan Damsgaards artikel "Fædrelandssangen" (s. 95-123) byder også på interessante overvejelser om afgrænsningen af, hvad der er en fædrelandssang. Han betoner bl.a. receptionsaspektet i forbindelse med forskellige redaktørers anvendelse af Grundtvigsange i til dels andre kontekster end Grundtvigs oprindelige. Og han bidrager med en nuanceret diskussion af forholdet mellem, på den ene side, sangenes karakter af direkte henvendelse til de syngende, f.eks. med henblik på bestemte holdninger til fædrelandet, eller handlinger for det, og, på den anden side, det mere beskrivende, billedlige.

Med de to artikler "Salmen" af Therese Bering Solten (s. 223-251) og "Kirkesangen" af Lea Wierød (s. 252-275), begge i forlængelse af deres nyligt forsvarrede ph.d.-afhandlinger, følte jeg mig fagligt betydeligt tættere på. Solten skriver om Grundtvigs syn på salmegenren både i forhold til dens teologisk-litterære betydningsdannelser og dens faktiske anvendelse ved menighedens gudstjenester. Det dobbelte perspektiv er netop et dobbeltperspektiv og ikke to ganske forskellige vinkler, for de to perspektiver forudsætter hinanden. Den teologisk-litterære ny-gennemtænkning af salmens stof er en central del af dens funktion ved gudstjenesten i forhold til de særlige temaer, den behandler (både i forhold til bibelstoffet og til kirkeårets fester og/eller særlige kirkelige handlinger). Omvendt må en salme vurderes på netop det, at den kan fungere for den menighed, der skal synge den.

Solten påpeger, hvordan Grundtvig selv bedømte sine (og andres) salmer, ikke bare som religiøse eller teologiske digte, men i høj grad ud fra, hvordan de kunne "være levende vidnesbyrd" for den aktuelle menighed (s. 238). "Salmesangen er", skriver Solten om Grundtvigs forståelse af genren, "menighedens trosudtryk, et levende kirkeligt kendemærke, der gestalter sammenhængen mellem det inderlige og det åndfulde" (s. 239). Desuden fremhæver Grundtvig som et kriterium for salmesang, at salmerne må ændre sig i takt med, at fortolkningerne ændrer sig med tiden (s. 241). Også Grundtvigs genskrivninger af ældre salmer må ses i en sådan sammenhæng, som det fremgår af Sune Aukens gennemgang af "Hil dig, Frelser og Forsoner" fra 1837 i hans afsluttende artikel om "Gåden" (s. 276-302). Auker pointerer her Grundtvigs både teologiske og digteriske frie videreforarbejdning af Arnulf af Louvains "Salve mundi salutare" fra det 12. århundrede (s. 293-296).

Solten pointerer, at "for Grundtvig er en salme ikke bare en salme", "genrebetegnelsen [...] er noget, disse tekster må gøre sig fortjent til" (s. 236). Det handler altså om deres anvendelighed i praksis, og hermed menes ikke bare det, at salmen kan synges og passer ind i gudstjenesten, men også salmens gudstjenestefunktion som et muligt levende trosvidnesbyrd for menigheden. Men her er der, forekommer det mig, en spænding mellem det, at en salme har opnået den status, som Luther og Kingo f.eks. havde for Grundtvig i modsætning til de moralistiske salmer i Biskop Balles *Evangelisk-christelig Psalmebog* (1798), og så det, at salmerne skal ændre sig i takt med tiden. Det kunne have været interessant med en videre

diskussion af den spænding, som synes at ligge også hos Grundtvig selv. Hans egne gendigtninger af både oldkirkelige, middelalderlige og tidligere danske salmer udfolder behovet for ændringer, men samtidig rejser hans traditionsbundethed til de store (kanoniske) lutherske salmedigtere spørgsmål til forholdet mellem tradition og fornyelse. Dette spørgsmål rækker langt ud over Grundtvigs egne opfattelser og ind i en diskussion om f.eks. en moderne menigheds forhold til Grundtvigs salmer og til hele den danske "salmeskat". Og til spørgsmålene om, hvad der teologisk og praktisk-kirkeligt kan fungere som "levende vidnesbyrd" for en moderne folkekirkemenighed. Det er naturligvis spørgsmål, der falder uden for en bog om Grundtvigs forhold til genererne, og jeg rejser dem også kun her i forlængelse af Soltens for øvrigt glimrende tekst.

Lea Wierøds "Kirkesangen" går ind i genreproblematikken fra en helt anden side. Hun pointerer for det første, at en salme ud over det teologisk-digteriske og menighedsaspektet, som Soltens artikel diskuterer, er en musikalsk størrelse. Det hører med til salmen som genre, at den er sat eller må sættes i musik for at kunne leve op til genrekravet, men det indebærer så også, at salmen ikke længere, i hvert fald i en almindelig moderne salmesituation, er et værk af kun én autor. En salmetekst f.eks. af Grundtvig bliver derved i realiteten flere salmer, fordi der er flere melodier at vælge mellem, og der kan potentielt også altid komme flere til. Det hænger sammen med det, som Wierød demonstrerer igennem sine diskussioner af metrik. Det rækker også ind i den vanskelige problematik om en melodis samspil med tekstens indhold, som Wierød berører i mindre grad. Artiklens hovedanliggende er at pege på det integrerede samspil, der under alle omstændigheder vil være mellem musikken og teksten. Wierød gør rede for, hvordan Grundtvig, der ikke betragtede sig som musikalsk kyndig, dog var helt bevidst om musikkens afgørende andel i salmens funktion (s. 254-255).

Der arbejdes i artiklen primært med konkrete eksempler, "Dejlig er den Himmel blaa" og dens forskellige melodier (Weyse, Berggreen og andre), "O du Guds Lam", hvor Laub i nyere tid har fået monopol på sin tolkning, men hvor skiftende udgaver af Laubs melodi har gjort det muligt at tolke den på forskellig måde rytmisk-metrisk (s. 264-265). Netop diskussionen af spørgsmålet om, hvorvidt "O" kommer til at fungere som optakt til "du", eller emfasen ligger på "O", er instruktiv til at forstå, i hvilken grad en melodi kan påvirke den helt elementære betydningsdannelse i teksten.

Endelig er der et afsnit om “Den signede Dag” og Weyses melodi, som – for en gangs skyld – har kunnet forene striden mellem romancesangstilhængere og laubianere. Også diskussionen af Carl Niensens melodi til “Paaskeblomst, hvad vil du her” (s. 258) samt af de forskellige melodier til “Christ stod op af Døde” (s. 268-269) er indsigtfulde. Endelig giver afslutningen på artiklen med dens inddragelse af tempo og dermed af fremførelsesforhold under gudstjenesten yderligere perspektiver, der hverken kan henføres til digteren eller komponisten. Her kunne flere spørgsmål være rejst, f.eks. vedrørende orgelakkompagnementet og kirkecorets funktion i forhold til menigheden samt akustiske forhold. Det er ærgerligt, at der ikke gives nodeeksempler i teksten. Selv om mange af melodierne er lette at finde frem, gælder det ikke alle, og desuden ville det have hjulpet på læsevenligheden, om man havde kunnet se direkte over på nodeeksempler som illustration og dokumentation for analyserne.

Bogens sidste artikel er allerede nævnt: “Gåden” af Auken er en særdeles perspektivrig diskussion af gåden som indlejret genre. Grundtvig skriver ikke gåder i den traditionelle genreforstand, men Auken demonstrerer, hvordan Grundtvigs hyppige og dybsindige teologisk-digteriske brug af begrebet gåde/gådefuld alligevel relaterer til gådegenren, samtidig med at der her er tale om en stærkt transformeret anvendelse af den traditionelle genre. På den måde giver Auken en fornem afrunding af bogen i form af en sløjfe, der fører læseren tilbage til udgangspunktet i en dialektisk og fleksibel genreforståelse. Det overordnede perspektiv er fastholdt, samtidig med at der både teologisk og litterært overbevisende gives en tolkning af gådens overordnede betydning i Grundtvigs forfatterskab, en fremragende afslutning på bogen.

Undervejs er der, for en litteratur-amatør som mig, en del begreber og fagtermer at vænne sig til. Men gennemgående er alle disse tekniske forhold (det gælder tilsvarende for de musikalske og metriske termer hos Wierød) forklaret, så i hvert fald jeg har kunnet følge tankegangen, også selv om jeg ikke altid har følt mig helt på hjemmebane. Det er under alle omstændigheder umagen værd at sætte sig til at læse denne bog, der bidrager med indsigtfulde og utraditionelle vinkler på Grundtvig og er fuld af spændende perspektiver.